

за умов, якщо в країні будуть планомірно і безкомпромісно впроваджуватися соціально-економічні, організаційно-правові та культурно-ідеологічні механізми, адекватні необхідності становлення новітньої соціально-гуманістичної парадигми, що втілюватиметься на усіх рівнях функціонування суспільних систем.

1. *Угода про асоціацію між Україною та ЄС [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/-documents/association_agreement/guide.pdf.* 2. *Регіональна міграційна політика та механізми її реалізації: [моногр.] / наук. ред. У.Я. Садова; НАН України, Ін-т регіон. досліджень. – Львів, 2011. – 528 с. (Сер. «Проблеми регіонального розвитку»).* 3. *Міграція в Україні: факти і цифри [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://iom.org.ua/ua/pdf/UKR%20FF_F.pdf.* 4. *Інтеграційний вибір України: соціальні, економічні, екологічні наслідки (регіональний вимір). Соціально-гуманітарна сфера. Регіональна економіка, 2013. – № 3. – 230 с.*

ДЕМОГРАФІЧНІ ВТРАТИ ЛЬВІВЩИНИ В РОКИ НЕЗАЛЕЖНОСТІ: МІГРАЦІЙНА СКЛАДОВА

Бараняк І.Є.

Інститут регіональних досліджень НАН України

В кінці ХХ ст. та на початку ХХІ ст. Львівщина як і уся Україна стикнулася з демографічною кризою. А, як відомо, демографічний розвиток найяскравіше відбиває внутрішні процеси в державі. Тому й не дивно, що серед основних причин виникнення кризової ситуації була незадовільна економічна ситуація, невирішеність житлової проблеми серед молоді, бідність, безробіття, корупція, зміна ціннісних орієнтирів у молодого населення. Названі фактори відіграли вирішальну роль в активному розвитку негативних міграційних процесів як в регіоні, так і загалом в Україні.

Міграційні процеси тісно пов'язані з демографічними. Відплив великої кількості населення у репродуктивному віці, погіршення сімейної структури – основні причини виникнення статевовікових диспропорцій в структурі населення. В результаті таке поєднання факторів призвело до низької народжуваності, від'ємного природного приросту та постійного зменшення кількості населення. Ланцюжок демографічний подій тісно пов'язаний між собою, демографічні втрати

з кожним роком збільшуються через нерозв'язання основних причин, які стимулюють першу подію – вплив населення за межі Львівщини. Вплив демографічної кризи кінця ХХ ст. ми відчуватимемо постійно, а особливо в 20-х роках ХХІ ст., коли в дітородний вік увійдуть жінки, народжені в час попередньої демокризи.

Питаннями впливу міграційних процесів на демовідтворювальні процеси займалися багато вчених починаючи від М.В.Птухи, Ю.О. Корчака-Чепурківського й до сучасних ідеологів наукового поступу (С.І. Копчака, Лібанової, С.І. Пирожкова, І.М. Прибиткової, У.Я. Садової та інших), але питанням щодо оцінки їх кількісного впливу на зміну структури населення, а особливо жінок репродуктивного віку, складу сім'ї, структуру суспільства залишається маловивченим.

Основним завданням даної роботи є здійснити ретроаналіз демографічних подій, визначити кількісний вплив негативних міграційних процесів протягом 1995-2012 років на стан демоситуації в регіоні, а іншими словами, обчислити втрати, які понесла дана територіальна суспільна система в результаті відтоку населення.

В економічній літературі існує багато критеріїв класифікації та означень витрат. Витрати визначають як зменшення обсягу матеріальних цінностей, коштів, які відбуваються в процесі свідомої людської діяльності [1].

Демографічні витрати або втрати можна детермінувати як невикористання людського потенціалу, а іншими словами зменшення кількості населення внаслідок поєднання розвитку певних демографічних подій.

Загалом демографічні втрати, як і витрати в підприємницькій діяльності можна розділити на фактичні, первинні та вторинні.

Фактичні втрати – це прямі демографічні втрати, що реально відбулися. Сюди можна віднести такі демопоказники, як від'ємне сальдо міграції та природний приріст.

Первинні витрати виникають в результаті неповного використання наявних демографічних ресурсів. Низькі детермінанти народжуваності серед матерів та відповідно високі показники смертності внаслідок природного приросту та від'ємного сальдо міграції – приклади первинних витрат. Зумовлена міграціями диспропорція статей ускладнює укладання шлюбів, що, у свою чергу, справляє вплив на інтенсивність процесу народжуваності як у місцях вибуття, так і у місцях уселення. У зв'язку з прискоренням старінням населення зростає рівень смертності.

Упущена через невикористання демографічних ресурсів вигода призводить до виникнення вторинних демографічних витрат.

Цими втратами виступають діти, які могли бути б народжені, якби демографічний потенціал був би використаний сповна на початковому етапі розвитку демографічних процесів.

Статистичний аналіз відтоку населення за віковими групами та за статтю показав, що близько 50% жінок, що мігрує з Львівщини у інші регіони України припадає на вік 20-35 років. При чому найвищі значення (приблизно 10%) припадає на вік 22-23 роки, а це вік завершення навчання в університеті. Зазвичай це молоді, неодружені кваліфіковані спеціалісти, що приїхали на навчання до Львова. Такий вид міграційних процесів не має сильного впливу на деморозвиток регіону [2].

Зовсім інша ситуація спостерігається при аналізі структури мігрантів, які виїжджають з Львівщини за кордон. Під активності даних міграційних процесів серед жінок припадає на демографічно активний 25-35-річний вік (близько 37%), а серед чоловіків на 30-40-річний вік. Така статистична інформація підтверджує гіпотезу про актуальність проблеми міграції жінок та чоловіків у молодому середньому віці та про розвиток соціальної, шлюбної, моральної, культурної кризи суспільства. Адже, молоді сім'ї залишаються розірваними, діти без належного нагляду та виховання батьків.

При аналізі міграційних процесів в регіоні важливе місце посідає вивчення вікової структури мігрантів, які прибувають до нашої країни та зокрема на Львівщину. Як бачимо з рис., такі міграційні потоки більш однорідні. Як у чоловіків так і у жінок активні імміграційні процеси мають місце майже протягом усього працездатного віку від 20 до 60 років. Такий стан справ, підтверджує тезу про вплив міграції на старіння населення.

Отже, міграція в українському вимірі призводить до вимивання демографічного, наукового потенціалу (виїзду за кордон молодих, здорових, цілеспрямованих осіб) та заміну їх представниками більш старшого покоління. Оцінювати вплив міграції однозначно негативно не можна. Проте, з точки зору демографії цей вплив наразі є більш негативним ніж позитивним.

На основі математичних розрахунків, використовуючи демографічні моделі прогнозування кількості населення, можна визначити демографічні втрати області внаслідок міграційних процесів. Ці втрати можна розраховувати як суму добутку сальдо міграції жінок у репродуктивному віці в певній віковій категорії на коефіцієнт народжуваності в даній віковій групі.

Результати аналізу та обчислень за 1993-2012 роки показали, що кожного року первинні демовтрати внаслідок міграції коливались в межах від 619 осіб у 1995 році до 51 особи у 2008 році. Сумарно за ці

роки внаслідок міграції кількість населення фактично зменшилась майже на 131,8 тис. осіб. Крім того внаслідок великого виїзду за кордон жінок у активному демографічному віці, за нашими оцінками, не народились приблизно 5,4 тис. дітей (первинні витрати). Загалом втрати демографічного потенціалу області за 1993-2012 роки сягають 137 тис. осіб (таблиця 1).

Таблиця 1

Демографічні втрати населення внаслідок від'ємного сальдо міграції у 1993-2012 роках

Рік	Демографічні втрати, осіб			
	Первинні	Вторинні	Фактичні	Загальні
1993-1998	-2170	0	-52200	-54370
1998-2003	-2665	0	-65696	-68361
2003-2008	-338	0	-10239	-10577
2008-2012	-223	-3	-3704	-3930
Разом	-5397	-3	-131839	-137239

Вторинні витрати незначні, оскільки дівчатка, що могли б народитись в середині 90-х років, ще не ввійшли в фертильний вік, але в перспективі ці втрати будуть більш значними.

Варто відмітити, що насправді наведені результати не показують усієї картини демографічних міграційних втрат, адже тут враховано лише демовтрати внаслідок мобільності жінок за останні 19 років. А виникнення структурних деформацій в статевовіковій сукупності населення можна ще пов'язати із історичними процесами, які відбувались на Галичині в ХХ ст. Війни, голодомор, національно-визвольна боротьба, репресії однозначно негативно вплинули на статевовікову структуру як чоловіків так і жінок у фертильному віці та сприяли формуванню декількох еміграційних хвиль.

З іншого боку оцінити ж вплив чоловіків на стан демографічної ситуації доволі важко, адже немає показників, які б дозволяли це визначити. Але зрозуміло, що розрив сім'ї, внаслідок того, що чоловік покидає рідну країну і їде на заробітки, призводить до погіршення показників народжуваності серед жінок, зокрема – до наднизького сумарного коефіцієнта народжуваності (в останні роки коливався в межах від 1,2 до 1,6 дитини на одну жінку в фертильному віці). Зазначимо, що цей показник не є достатнім для нормального відтворення населення і такі його значення в подальшому можуть призвести до нової хвилі демографічної кризи.

В плані скорочення кількості населення і погіршення його вікової структури, згідно з демографічним прогнозом, Львівщина у Карпатському регіоні займає провідну позицію. В даному регіоні

кількість населення за останні 10 років зменшилась на 100 тис. осіб [3, с. 136]. Найнижчі показники відтворення, які спостерігаються на Львівщині, не сприятимуть стабілізації демографічної ситуації тут, а частка Львівщини в загальному зменшенні кількості населення Карпатського регіону становить близько 70%. За оптимістичним сценарієм розвитку подій людність даної територіальної суспільної системи зменшиться на 270 тис. осіб, за середнім на 450 тис. осіб, а за найгіршим – на 658 тис. осіб.

Тому вже зараз для запобігання ускладнення демоситуації, необхідна активна демографічна політика, яка б мінімізувала та вплинула на можливі втрати людського потенціалу в найближчому майбутньому, забезпечила умови для формування розширеного режиму відтворення населення. Така політика повинна сприяти зміні кількісних і якісних параметрів в структурі населення, а це в свою чергу неможливо без якісних змін в динаміці процесів народжуваності, смертності, сімейного складу, внутрішньої й зовнішньої міграції.

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 "Витрати" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://buhgalter911.com/Res/PSBO/PSBO16.aspx> 2. Офіційний сайт Головного управління статистики у Львівській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lv.ukrstat.gov.ua/> 3. Бараняк І. Є. Прогнозування тенденцій розвитку демографічних процесів у регіоні (на прикладі Львівської області)/І. Бараняк// Регіональна економіка – Вип. 1/2013 / – Львів, 2013. – 224 с. – С. 132-137.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОЇ СФЕРИ УКРАЇНИ В СВІТЛІ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Садова У.Я., Князєв С.І., Бараняк І.Є.

Інститут регіональних досліджень НАН України

Перспективи розвитку вітчизняної соціально-гуманітарної сфери може проводитися з погляду різних ідеологічних доктрин, рівнів територіальної організації державної влади, суспільних інтересів. Пошук серед них «раціонального зерна» дає підстави стверджувати, що у будь якому випадку державні управлінські рішення повинні відповідати напрямку та логіці загальноцивілізаційного поступу, бути націлені на вирішення проблем конкретної людини, опиратися на доступну у країні ресурсну базу. Такі рішення завжди приймаються в